

Una transició convenient per a Europa

Article by Olamide Samuel

March 15, 2024

Des de la Conferència de Berlín de 1884 fins a la resposta de la UE a la crisi energètica, les prioritats estratègiques d'Europa han estat lligades durant molt de temps a l'explotació dels recursos africans. Amb el Pacte Verd Europeu, el diplomàtic i expert Olamide Samuel sosté que la UE repeteix el mateix patró de relacions amb Àfrica, la qual cosa podria agrir les relacions Àfrica-UE en lloc de restablir-les.

El canvi climàtic i la degradació del medi ambient són reptes globals que han d'abondar-se amb urgència si volem evitar conseqüències catastròfiques. Abondar aquests descomunals reptes exigeix una cooperació internacional i una coordinació d'esforços que, francament, no té precedents en la història de la humanitat. No obstant això, mentre la UE traça el seu camí cap a un futur verd i sostenible, algunes de les seves estratègies es basen en la subjugació i el rebuig dels interessos africans. El plantejament de la UE per a mitigar el canvi climàtic té l'efecte d'aprofundir el greuge diplomàtic i afeblir la seva política exterior, a més de perpetuar l'explotació secular dels recursos africans.

La interdependència econòmica entre Europa i Àfrica té una llarga història. En la Conferència de Berlín de 1884, les potències europees van delmar i van delimitar els territoris africans en funció dels recursos naturals. Durant la Segona Guerra Mundial, Gran Bretanya i França van confiar en la mà d'obra africana per a lluitar en primera línia en una guerra estrangera. La història de la colonització i l'esclavitud liderades per Europa són testimoniats de com les necessitats europees sempre han dictat la naturalesa de l'associació euroafricana.

El Pacte Verd a Àfrica

Al juliol de 2021, la Comissió Europea va assumir amb decisió el repte de mitigar el canvi climàtic. La Comissió va adoptar un conjunt de polítiques per a garantir que la UE evolucioni cap a una economia moderna, eficient en l'ús dels recursos i competitiva, reorientant les seves polítiques climàtiques, energètiques, de transport i fiscals. Aquestes propostes, sota el paraigua del Pacte Verd Europeu, pretenen transformar Europa en el primer continent del món neutre des del punt de vista climàtic.

El Pacte Verd pretén reduir les emissions netes de gasos d'efecte d'hivernacle en almenys un 55% per a 2030 i situar al bloc en el camí de la neutralitat de carboni per a 2050. Es parteix de la base que una reorientació ambiciosa de les polítiques climàtiques, energètiques, de transport i fiscals bastarà per a aconseguir els objectius climàtics de la UE de manera justa i rendible. És una proposta atractiva, amb un mantra repetitiu: "Cap emissió neta de gasos d'efecte d'hivernacle per a 2050; creixement econòmic dissociat de l'ús de recursos; cap persona ni cap lloc deixats enrere".

El Pacte Verd tipifica el pensament estratègic europeu sobre el canvi climàtic. Concebut com un instrument de política interna de la Comissió Europea, proposa importants canvis polítics que afectaran les seves relacions exteriors. Un dels àmbits de la política exterior que es revisarà serà la naturalesa de les relacions econòmiques i polítiques entre la UE i Àfrica. Aquests canvis són més visibles en l'energia i en el comerç de matèries primeres crítiques.

La UE és el major soci comercial d'Àfrica, amb prop del 28% de les importacions i exportacions africanes, i les exportacions de cru i les importacions de petroli refinat representen la major part d'aquest comerç. A mesura que la UE intenti desprendre's dels combustibles fòssils i electrificar la seva economia, la relació econòmica es veurà reconfigurada per un descens de la demanda de combustibles fòssils i un augment simultani de la demanda de matèries primeres fonamentals.

L'abandó del cru a Europa reduirà les exportacions de països com Líbia i Nigèria, que depenen del mercat de la UE. Reduir les importacions de petroli del nord d'Àfrica és especialment important des del punt de vista climàtic, ja que les emissions derivades de l'explotació de petroli i gas en aquesta regió són de les més elevades del món. Però el plantejament del Pacte Verd passa per alt el fet que la UE no s'ha mostrat disposada a desenvolupar les capacitats, transferir tecnologia i realitzar les inversions financeres que aquests països exportadors han sol·licitat per a reduir les emissions de tot el sector. Els dirigents africans han lamentat que els líders europeus els "infantilitzin" predicant l'exigència de reduir les emissions, sense aportar el finançament necessari.

El Pacte Verd també depèn de l'explotació dels recursos africans per a la transició ecològica d'Europa. Per exemple, la UE pretén utilitzar el gas natural com a combustible pont per a impulsar una economia més verda. Donada la relativa escassetat de gas natural a la UE, les importacions de gas cobreixen el 83% de la demanda. En 2021, Algèria cobria el 13% de la demanda de gas natural de la UE, just després de Rússia i Noruega. Sembla que ens esperen oportunitats immenses, si els africans poden adaptar els seus mercats extractius i d'exportació per a satisfer les necessitats d'Europa.

De la mateixa manera, l'impuls a l'electrificació de la UE augmentarà la seva dependència de matèries primeres crítiques com la bauxita, el cobalt i els metalls del grup del platí procedents de països com Guinea, la República Democràtica del Congo i Sud-àfrica. Els analistes calculen que multiplicar per nou les vendes de vehicles elèctrics en els pròxims 10 anys s'associarà a un augment de gairebé el 40% en el consum d'alumini. En conseqüència, la bauxita (principal font d'alumini) augmentarà de valor. Guinea posseeix les majors reserves del món. Per als països africans amb importants reserves de matèries primeres crítiques, existeixen àmplies oportunitats econòmiques, però també carregaran amb els nocius efectes secundaris de la transició ecològica d'Europa.

Les exigències europees sempre han dictat la naturalesa de l'associació euroafricana.

La crisi energètica

Mentre aquests plans prenen forma, en 2022 va sorgir una crisi geopolítica europea que va accelerar la nova pugna per Àfrica. La invasió russa d'Ucraïna va provocar greus pertorbacions en els mercats energètics mundials i va posar de manifest la dependència de la UE del subministrament de gas rus. Gairebé de la nit al dia, la UE es va embarcar en una carrera per les reserves de gas d'Àfrica. Al maig de 2022, el Cancellier alemany, Olaf Scholz, es va afanyar a visitar el Senegal a la recerca dels seus importants jaciments de gas. El president italià, Sergio Mattarella, es va afanyar a visitar Moçambic al juliol de 2022, desitjós de reduir la dependència italiana de Rússia. I el president polonès, Andrzej Duda, va realitzar una gira per Àfrica Occidental per a millorar el subministrament energètic de Nigèria, Costa d'Ivori i el Senegal al setembre de 2022.

De sobte, als líders europeus els preocupaven menys les emissions de carboni africanes. La

inestabilitat política interna dels països exportadors tampoc preocupava massa els dirigents europeus. Ni les insurreccions paralitzants a Moçambic ni les qüestions ètiques entorn de l'ocupació del Sàhara Occidental pel Marroc podien dissuadir l'afluència de capital per a finançar l'extracció de recursos. Tampoc es va reconèixer prou que Àfrica continua sent un continent en el qual 580 milions de persones manquen d'accés a energia suficient. La realitat és que els recursos africans són més valuosos quan satisfan la demanda europea a costa de la demanda local. Diversos països del continent van experimentar nivells històrics d'apagades en 2022. Es diu que "Àfrica continuarà sent pobre tret que utilitzi més energia". Però això no importa ara com ara; hi ha una guerra a Europa.

Les preocupacions climàtiques i mediambientals no poden dissociar-se de les qüestions de justícia social, igualtat de drets i assignació de recursos. No podem ignorar el fet que l'explotació d'Àfrica és intrínseca a les solucions ecològiques europees i que aquesta explotació requereix la cooperació de l'elit africana. No obstant això, el discurs de la política climàtica a Europa ignora aquestes difícils qüestions.

Aquesta dissonància cognitiva es manté a través de polítiques climàtiques excessivament simplificades i ahistòriques com el Green Deal. El Green Deal crea una frontera artificial que delimita les responsabilitats climàtiques d'Europa d'una manera que prioritza el consum excessiu continuat d'Occident sobre les necessitats dels més vulnerables del món. El Pacte Verd Europeu no sols esculpeix la transició ecològica d'Europa sobre la base de fronteres geogràfiques arbitràries, sinó que també ho fa sobre la base de marcadors temporals igualment artificials.

Responsabilitat compartida?

La humanitat "ha emès tant des de 1990 com en tota la història anterior". La xifra és una acusació condemnatòria de la nostra explotació col·lectiva i implacable del planeta. Partint de la referència de 1990, té sentit que cada ésser humà aprofiti totes les eines al seu abast per a suprimir les emissions posteriors a 1990.

No obstant això, el punt de referència de 1990 eximeix a gran part del món desenvolupat de la seva responsabilitat històrica en aquest desastre. L'emergència climàtica no va començar en 1990. Quan la política climàtica posa en marxa el rellotge a partir d'aquest moment de la història, emmascara les responsabilitats en matèria d'emissions diferenciades per regions en favor dels països desenvolupats que ja han gaudit dels beneficis d'un desenvolupament i una industrialització accelerats.

Un nou examen de les dades desglossades sobre emissions revela una realitat climàtica molt diferent. Les dades històriques d'emissions de l'Institut de Potsdam per a la Recerca de l'Impacte Climàtic mostren que el ciutadà mitjà de la UE va emetre 279 tones de CO₂ entre 1960 i 1990. En el mateix període, un subsaharià a penes va produir 28,4 tones. Tal disparitat existeix a causa de les onades d'industrialització, guerra i desenvolupament que van experimentar els Estats de la UE, en comparació amb l'Àfrica subsahariana, per no parlar de la incessant extracció de recursos naturals promulgada per gran part d'Europa a través de la colonització. Resulta que la colonització ha tingut un impacte significatiu i mesurable en les dades sobre emissions.

De 1991 a 2021, el mateix ciutadà europeu va produir 245,52 tones d'emissions, enfront de les 26,5 tones de l'africà. En termes per càpita, les dades revelen el diferents que són les nostres responsabilitats en l'escalfament global. És més, subratlla la inexactitud de pretendre una responsabilitat universal i igualitària. Una afirmació més exacta seria que un ciutadà de la Unió Europea és 10 vegades més responsable que un africà subsaharià.

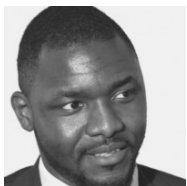
Malgrat aquestes disparitats, actualment no es considera a la UE responsable de les emissions. Al cap i a la fi, les emissions acumulades de la UE en els 30 anys posteriors a 1990 semblen estables, mentre que les dels països de l'est i el sud d'Àsia augmenten. De fet, el desglossament per càpita revela que, de 1991 a 2021, un individu a Europa va emetre 1,3 vegades més CO₂ que el seu homòleg a Àsia Oriental i Meridional. La cosa es posa encara més interessant si considerem les emissions per càpita dels europeus entre 1960 i 1990, que van ser 3,9 vegades superiors a les dels asiàtics orientals i meridionals.

El Green Deal crea una frontera artificial que delimita les responsabilitats climàtiques d'Europa d'una manera que prioritza el consum excessiu continuat d'Occident.

En crear objectius d'emissions vinculats als nivells de 1990, el Pacte Verd crea una interpretació errònia de la història, ocultant la veritable magnitud de la contribució d'Europa. La realitat és que el Pacte Verd hauria d'aspirar a reduccions molt superiors al 55% si tingués en compte les emissions acumulades per càpita. En cas contrari, l'única "neutralitat" que proposa el Pacte Verd no és la de les emissions, sinó la de la responsabilitat. Desmond Tutu tenia alguna cosa a dir sobre la neutralitat davant la injustícia...

Aquest article començava afirmant la necessitat d'una cooperació internacional sense precedents i d'esforços de coordinació per a mitigar l'impacte del canvi climàtic i la degradació mediambiental. Però l'elefant a l'habitació continua sent la nostra "responsabilitat col·lectiva". El Pacte Verd, per benintencionat que sigui, perpetua una lectura errònia de la història i, per tant, una distribució errònia de la responsabilitat. Igualment errònia és la suposició que la UE (i altres països industrialitzats anteriors a 1990) poden continuar gaudint d'un creixement econòmic sostenible si només ajusten els seus mitjans de producció industrial.

Tenim la responsabilitat de comprendre com les nostres capacitats diferenciades per a l'acció climàtica reflecteixen avui la desigualtat de les nostres relacions històriques. La disparitat històrica de les contribucions regionals al canvi climàtic ha de reflectir-se en l'àmbit del diàleg polític i diplomàtic. En cas contrari, la insistència occidental en una responsabilitat compartida, igualitària i ahistòrica només fomentarà les divisions. Molts líders de països en desenvolupament ja han expressat la seva irritació amb l' statu quo. Seria una bona idea escoltar les seves preocupacions.

Olamide Samuel is a Track II diplomat and researcher in arms control, nuclear politics and international security. He was the Coordinator of SCRAP Weapons, and a Senior Teaching Fellow at SOAS University of London 2019 – 2021. He is currently an EU funded research associate in Nuclear Politics at the University of Leicester, UK.

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/una-transicio-convenient-per-a-europa/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.